

Студенттер мен жас ғалымдардың
«ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ БІЛІМ - 2018»
XIII Халықаралық ғылыми конференциясы

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

XIII Международная научная конференция
студентов и молодых ученых
«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ - 2018»

The XIII International Scientific Conference
for Students and Young Scientists
«SCIENCE AND EDUCATION - 2018»

12th April 2018, Astana

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«Ғылым және білім - 2018»
атты XIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«Наука и образование - 2018»**

**PROCEEDINGS
of the XIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«Science and education - 2018»**

2018 жыл 12 сәуір

Астана

УДК 378

ББК 74.58

Ғ 96

Ғ 96

«Ғылым және білім – 2018» атты студенттер мен жас ғалымдардың XIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «Наука и образование - 2018» = The XIII International Scientific Conference for students and young scholars «Science and education - 2018». – Астана: <http://www.enu.kz/ru/nauka/nauka-i-obrazovanie/>, 2018. – 7513 стр. (қазақша, орысша, ағылшынша).

ISBN 978-9965-31-997-6

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 378

ББК 74.58

ISBN 978-9965-31-997-6

©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2018

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

- 1 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың Мемлекеттік бағдарламасы, Астана, 2010 ж.
- 2 Высшее образование в XXI веке подходы и практические меры. Заключительный доклад ЮНЕСКО Париж, 1998 с 2
- 3 См World education report 2000 – UNESCO, Paris, 2000 – P.118
- 4 Зорников И. Н., Волкова Л.П. Проблемы и перспективы международной интеграции высшего образования. <http://www.rciabc.vsu.ru/irex/pubs/inzor1.htm>
- 5 См World education report 2000 – UNESCO, Paris, 2000 – P.116
- 6 Казахстанское образование вступило в новое десятилетие развития. http://www.edu.gov.kz/kz/governance/minister/intervju/gosprogramma_startovalakazakhstanskoeobrazovanie_vstupilo_v_novoe_desjatiletie_razvitija/
- 7 Реформа и развитие высшего образования. Программный документ ЮНЕСКО Париж, 1995 – с.13.

ТМД ЕЛДЕРІНДЕГІ ЭНДАУМЕНТАЛДЫҚ ҚОРЛАРДЫ ҚҰРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Нұржаубаев Нұрлыжан Сабетұлы, Нагаев Талғат Джамбулович

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ заң факультетінің 1-курс студентері. Ғылыми жетекшісі:
з.ғ.м., аға оқытушы Мырзатаев Н.Д. muxametnur@mail.ru

Түйіндеме

Аталған мақалады еліміздің басқару нысаны мемлекеттік немесе ұлттық және жеке меншік нысанындағы ЖОО әр түрлі сылтаумен студенттерден және ата-аналардан ақша жинау фактілерінің көбеюі салдарынан аталған саладағы осы өзекті мәселені заңдастырудың бірден бір жолы ретінде өмірге енгелі отырған эндаументтік қор туралы болып отыр. Мақа авторлары эндаументке жалпы түсінік беріп және оның тарихына қысқаша тоқталып өткен. Сонымен қатар отандық білім беру жүйесіне де оның еніп отырғанын баяндайды.

Кілттік сөздер: Эндаумент, Эндаумент қор, ЖОО, Университет, жоғары білім беру жүйесі.

Эндаумент бұл көптеген халықаралық және ресейлік жоғары оқу орындарының бірқатарында қолданылған, Университет қоғамдастығын қолдау үшін өте маңызды құрал болып табылады. Эндаументтік қор - мүдделі ұйымдар тарапынан дотациялар (ақшалар), құнды қағаздар, жылжымайтын мүлік және басқа активтерден қайырымдылық қаражаты бар бенефициар ұйымының қызметін қаржыландыру үшін пайдаланылатын инвестициялық табысты алу үшін құрылған қор. Бенефициар ұйымдар, ұйымдастыру, яғни қор құрылған, онда пайдасына, білім беру, ғылыми, әкімшілік, әлеуметтік, мәдени немесе өзге де қоғамдық пайдалы функцияларды жүзеге асыратын коммерциялық емес ұйым болып табылады. Осы қордың ерекшелігі әдеттегі қайырымдылық қорынан айырмашылығы: *Біріншіден*, негізгі капиталға қол сұғылмайды және тек жарғылық капиталдың қаражатын инвестициялау нәтижесінде алынған инвестициялық кірістер шығыстарға жатады. Инвестициялар, әдетте, сенімгерлік басқару туралы келісім негізінде кәсіби субъектілер - арнайы басқарушы компаниялармен жүзеге асырылады. *Екіншіден*, ол шексіз белгіленеді. *Үшіншіден*, донорлар донордың қаражатын инвестициялаудан түскен кірісті жұмсаудың мақсатын белгілеуге құқылы. Жоғарыда аталған барлық мүмкіндіктер эндаумент-қорлардың белсенділігін ашық және ашық етеді, бұл коммерциялық емес ұйымдардың жұмысын бағалаудың маңызды критерийі болып табылады және оларға донорлардан (донорлардан) сенім қалыптастыруға ықпал етеді. Кез келген тұлға, заңды және табиғи, донор (донор) ретінде әрекет ете алады. АҚШ-та донорлардың үлкен бөлігі ризашылық білдіруге немесе қайырымдылық себептер

бойынша ұйымның дамуына үлес қосқысы келетін қарапайым азаматтар болып табылады [1].

Кеңейтілген түсіндірмеде эндаумент қоры мүдделі ұйымдар тарапынан ақшалай, бағалы қағаздар, жылжымайтын мүлік және басқа активтер түрінде донорлардан (донорлардан) қайырымдылық қаражаты болып табылатын бенефициар ұйымының қызметін қаржыландыру үшін пайдаланылатын инвестициялық табысты алу үшін құрылған қор болып табылады.

Қазақстандағы жоғары білім берудің қайырымдылық қорлары арқылы қаржыландыру мүмкіндігін қарастырған жөн, өйткені олар тиімділік көрсеткіштері жоғары. Мысалы, 2013 жылы Гарвард университетінің қордың негізгі капиталы 32,7 млрд АҚШ доллары, 3,3%, немесе АҚШ шамамен \$ 950 млн құрады бекітілген инвестициялық табыс болды. Бұл қаражат университетке факультетке сыйақы төлеу, ең талантты және қабілетті студенттерге арналған стипендия, оқу және ғылыми гранттар құру, ғылыми зерттеулерді қаржыландыру, ғылыми зертханаларды құру және жабдықтау үшін және т.б. пайдаланылады. Жалпы алғанда, университет қосымша сенімді қаржыландыру көзін алады. Бұл мәселе алдағы уақытта (2013 жылдан бастап) 2011-2020 жылдарға арналған білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасының жоғары оқу орындарына академиялық, басқарушылық және қаржылық автономия беру туралы ережелерін кезең-кезеңмен іске асыру аясында да өзекті болып табылады.

Осылайша, жоғарыда аталған нормативтік құқықтық актілерге өзгертулер мен толықтырулар енгізілгеннен кейін, қазақстандық жоғары оқу орындары ұзақ мерзімді болашақта қаржыландырудың қосымша қосымша көзі бола алатын эндаументальдық қорларды заңды түрде құруға мүмкіндік алады, бұл тек қана осы саланың дамудың дамуына ғана емес, сонымен қатар қайырымдылық дәстүрлерін қалыптастыру, оқыту, зерттеулерді жандандыруға жәрдемдесетін болады. Біздің елімізде Inosti. Кейіннен жоғары емес, сонымен қатар орта, арнайы орта білім беру, денсаулық сақтау, әлеуметтік көмек және т.б. салаларында ұйымдардың қызметін реттейтін нормативтік құқықтық актілерге ұқсас өзгерістер енгізілуі мүмкін [2].

Қазақстандағы жоғары оқу орындарының қызметі Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі, «Білім туралы», «Ғылым туралы», «Мемлекеттік мүлік туралы» заңдары сияқты бірқатар нормативтік-құқықтық актілермен реттеледі.

Қазақстанда Үкіметтің қолдауымен білім беру жүйесіне сенімді қорлар жүйесін енгізу бойынша алғашқы қадамдар жасалуда. Республикадағы алғашқы эндаумент қоры Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-де (ҚазҰУ) құрылды. эндаумент қоры Қазынашылық мақсаты - білім, ғылым және мәдениет халықаралық орталығының арнайы мәртебесін университеті университет дамуына дөңгелек көмек, және әлемдік білім беру кеңістігінде, ғалымдар, оқытушылар мен студенттерге арналған қолдау, магистранттар, докторанттар университет рейтингінде рөлін арттыру. Химия факультетін бітірген А. Жарменов университет қорының барлық қорғаныс құжаты бойынша «Alloy» қазақстандық патентінің негізінде роялти түрінде алынған соманың 1% -ын сыйға тартты [3].

Мұндай енгізудің тағы бір мысалы - ҚР Президентінің Назарбаев Университетінің бастамасымен ел ішіндегі жоғары білікті мамандарды даярлауға арналған элиталық білім беру мекемесі ретінде, сондай-ақ отандық ғылыми зерттеулер мен дамуды дамыту. Жалпы алғанда, басқару құрылымы АҚШ-тың білім беруді басқару жүйесінің (Калифорния, Солтүстік Каролина) қағидаларына негізделген. «Назарбаев Университетінің» мәртебесі туралы «Қазақстан Республикасының Заңы Университеттің академиялық еркіндігі қағидатын белгілейді. Бұл білім беру бағдарламаларын дербес бекітуге, түсу емтихандарына қойылатын талаптарды белгілеуге, академиялық үлгерімді бақылауға, аралық және қорытынды аттестаттауға құқылы. Ол сондай-ақ Университетті түрлі көздерден, оның ішінде мемлекеттік бюджет қаражатынан қаржыландыру мүмкіндігін қарастырады.

Дегенмен, жаңа университет қаржылық пайда алуға бағытталған коммерциялық жоба емес. Республикада тұңғыш рет жоғары оқу орындарының қаржы мәдениетінің қазіргі

заманғы моделі енгізілді, ол өз қызметінен инвестициялық кіріс алған эндаумент қорларында жинақталған қаражат есебінен жоғары оқу орындарының ұзақ мерзімді қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз етуге бағытталған [4].

Нобель қоры, Альфред Нобель, 31 млн швед кроны 29 маусымдағы 1900 өнертапқыш еркіне бойланысты құрылған - табысты ең танымал. Мысал, ол жыл сайын төленеді аса маңызды ғылыми жетістіктері, серпінді өнер табыстар мен қазіргі қоғамның дамуына үлкен үлес қосқаны үшін көрнекті тұлғаларға табыс бірдей Нобель сыйлығы болып табылады. Қазіргі уақытта Нобель қорының активтері шамамен 3,1 млрд. Швед кроны.

Тарих көп білмейді, бірақ осындай мысалдар бар. Атап айтқанда, АҚШ-та Гарвард, Принстон, Стэнфорд және Йель университеттерінің сенімді қорлары ең танымал. Олардың көлемі миллиардтаған доллар. Ресейде де мұндай қорлар өте көп, олардың саны жүзге жуық, бірақ бұл ауқымда құралдарды пайдалану алыс. Соңғы жылдары әкімшіліктердің өкілдері жоғары оқу орындарын дамытуда атаулы ақпараттардың өсуі туралы айтады. Инвесторлар кезегін құрылған мемлекет басшысының өкімімен бар болса, ешқандай мәселе туындамауы және болмауы тиіс.

Эндаумент қайырымдылық қоры негізінен толтырылады. Материалдық қорлар табыс табу үшін өз қаражатын сала алады, бірақ ол пайда болған барлық пайдасын ұйым үшін пайда болған ұйымдарға бағыттауы керек. Әдеттегі қайырымдылық үздік эндаумент қатаң қызметін (әдетте, мысалы, бір ұйым қолдау үшін құрылған Эндаумент, нақты университет) мақсатты және инвестициялар есебінен табыс жұмылдырылатын болады [5].

Материалдық көмекке: - біржолғы қайырымдылықтан және басқа да ерікті жарналардан ішінара тәуелсіздік; - кепілдік берілген кірісті алу арқылы қаржылық тұрақтылық; - белгілі бір коммерциялық емес қызметтің ұзақ мерзімді қаржыландыру көзін қалыптастыру.

Материалдық қордың артықшылығы - оның қызметінің ашықтығы. Қайырымдылық қорларының, ол құрылды қолдау үшін ғана ұйымдарына жіберілуі мүмкін, ол (ол қайырымдылық салық салынбайды сол елдер үшін маңызды болып табылады салықтар есебінен емес қайырымдылық бар шығындарды азаяды) салықты азайту үшін пайдаланылуы мүмкін емес.

Көмек қорлары алдымен АҚШ-та пайда болды және бірінші кезекте білім беру мекемелерін мемлекеттік емес қолдау үшін пайдаланылды. Қазіргі уақытта Гарвард университетінің энтузиазмі 34 миллиард доллардан асты, Йель - 12,7 миллиард, Принстон мен Стэнфорд - 10 миллиардтан астам. «Ұлттық өнер қорының» қоры АҚШ-та болмаған Мәдениет министрлігінің функцияларын іс жүзінде орындайды [6].

Ресей Федерациясы мен Америка Құрама Штаттарындағы эндаумент қорларының ерекшеліктерін айқындап алу үшін кесте құрсак:

Атауы	Ресей Федерациясы	АҚШ
Анықтамасы	Мақсатты капитал - донордың қолма-қол ақшаға, коммерциялық емес ұйымның мүлкінің бір бөлігін басқарушы компанияның салық басқармасының жарғылық қызметін қаржыландыру үшін пайдаланылатын табысты алу үшін берілетін қайырмалдықтардан қалыптастырылған	Ақшалай қаражаттарды немесе мүлікті коммерциялық емес ұйымға қайырымдылық ету - бұл қаражат немесе мүліктің инвестициялануы жағдайында, ал сыйлықтың негізгі бөлігі бастапқыда сақталады.
Эндаумент қорларына қаражат салу нысандары	Ақшалай қаражат	Қолма-қол ақша, бағалы қағаздар, жылжымайтын мүлік және басқа активтер

Мақсатты капиталды минималды мөлшері	3 млн. рубль	25 мың АҚШ доллары
Эндаумент қорының жұмыс істеуінің минималды кезеңі	10 жыл	Шектелмеген
Мақсатты капиталды қалыптастыру үшін ұйымның меншікті қаражатын пайдалану	Рұқсат етілмеген	Рұқсат етілген
Бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік құрылымға эндаумент гранттарын беру	Көрсетілмеген	Рұқсат етілген
Есептерді ұсыну мерзімі	Қор құрылғаннан бері жыл сайын	Қордың құрылуынан бастап 3 жыл ішінде (бұдан әрі - міндетті емес)
Эндаумент қорларының басқару органдары	Нысаналы капиталды пайдалану жөніндегі кеңес	Директорлар кеңесі немесе Қамқоршылық кеңес, Инвестициялық комиссия

Эндаументтік Қордың болашақ үшін нақты негізі бар және тікелей қайырымдылықтары қазіргі өзекті мәселелерді шешеді. Жалпы алғанда, нақты донорлар Орталық Комитетке құрбан ету тәжірибесін толық түсінуге дайын емес, бұл түсінікті. Негізінен олар қорлардың алғашқы нәтижелерін күтеді. Шетелде донорларды тартудың ең тиімді жолы үлкен қаржы жинау науқандарын жүргізу болып табылады, соның нәтижесінде университеттер миллиардтаған доллар жинайды. Біздің ойымызша, науқандардың табысы университеттердің дамуына өте түсінікті және кеңінен қабылданған бағдарламаларды қалыптастыру қабілетіне жатады. Сіз кейбір белгісіз әрекеттер бойынша миллиардтаған долларларды тарта алмайсыз. Гарвардтың миллиардтаған доллары бір сәтте пайда болмады, онжылдықтарда жаңа технологиялар, жаңа мүмкіндіктер, ресурстар пайда болған ұзақ тарихы бар. Ғаламдық, сізден алшақтаған мақсаттардың жүзеге асырылуына дәйекті және дәйекті түрде жұмыс істей білу қабілеті, ал - бұл бізде бәрі жетіспейді. Бұл мақсатты капиталмен қамтамасыз етілу ғана емес, сонымен бірге біздің қоғамымыздың алдында тұрған басқа да мәселелерді шешу, бірақ біздің жағдайда, қайырымдылықпен айналысу кезінде, бұл өте маңызды мәселе [7].

Біздің ойымызша заңсыз ақша жинауды осы Эндаумент қорларын отандық білім беру саласына енгізу арқылы заңдастыруға болады. Оның ішінде ЖОО қолдану бойынша әлемнің ең дамыған университеттеріне үлгі алуға болады. Ол қаражат ашық түрде басқарылатын тиісінше норманы да ЖОО туралы ережеге және Білім туралы заңға сәйкесінше арнайы тарау енгізген жөн. Эндаумент қорларға тек осы ЖОО бітірген бұрынғы түлектердің қайырымдылық көрсету негізінде ғана жүзеге асырылуы тиіс. Аталған қаражатты университетке аударуды тек заңға енгізіп басқа ақша жинау тетіктеріне тыйым салу қазіргі қалыптасқан басқару жүйесіндегі ең дұрыс жол деп ойлаймыз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1 2008-2012 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының мемлекеттік бюджетінің шығындарын талдау // <http://www.predictor.kz/?p=603>

2 Леонов А.В. Эндаументы: место в системе финансирования высшего образования и опыт применения в мире /А.В. Леонов // Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), №1(09), 2012. - www.sisp.nkras.ru

3ОсиповИ. Эндаументы в России: что мешает развитию вузовских фондов целевого капитала?14.03.2017

4 Арын Е.М. Диверсификация источников финансирования высших учебных заведений / Е.М. Арын, Т.Я. Эрнараров // Саясат. – 2010. - №4. – б. 11-14

5 Титов В. Эндаумент-фонды в системе высшего образования РФ / В. Титов, Д. Ендовицкий //Высшее образование в России. – 2007. - №11. – б.9 – 17

6 В Казахстане создан первый эндаумент-фонд . 31 October 2014.
http://www.inform.kz/en/v-kazahstane-sozdan-pervyy-endaument-fond_a2712084

7 Нецадин А. Реформа высшей школы: предмет, задачи, ориентиры (аналитический доклад) НБФ "Экспертный институт" -Москва 04 июня 2007.

<http://viperson.ru/articles/endaument-fondy-v-sisteme-vysshego-obrazovaniya-rf>

УДК 32:316.752

ҰЛТТЫҚ ҚАУПСІЗДІК-ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЕҢ МАҢЫЗДЫ ӘЛЕУМЕТТІК-САЯСИ ҚҰНДЫЛЫҒЫ

Нығымет Айтөре Нығыметқызы

Esengazieva@mail.ru М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті Тарих, экономика және құқық факультетінің 3 курс студенті. Ғылыми жетекшісі – Есенгазиева А.К.

Қоғамдық сана - қоғамның рухани өмірінің, адам ойында шындықтың бейнеленуінің барлық түрлерін қамтитын философиялық категория. Әртүрлі әлеуметтік қауымдастықтардың өмір үруі процесінде пайда болатын адамдардың әлемге және өздеріне деген қатынастарының рухани тәсілдерінің жүйесі.

Қоғамдық сана қоғамдық болмыстан туып, соның бейнесі мен туындысы болып табылады. Сана болмыстың бейнесі болғандықтан, қоғамдық болмыс өзгергеннен кейін сана да өзгереді. Бірақ қоғам мүшелерінің санасы белгілі бір мерзімге дейін өзгерген болмысқа сәйкес келмеуі, яғни артта қалуы мүмкін. Қоғамдық сана болмысты бейнелеп қана қоймайды, ол бейнеленген нысанды қозғайды, оны өзгертіп, дамытады. Оның күрделі ішкі құрылымдарының деңгейі мен түрлерін ашып көрсетуге болады. Қоғамдық сананың деңгейлеріне тікелей бұқараның, жекелеген әлеуметтік топтар өмірінің күнделікті жағдайларынан туатын қарапайым, эмпирикалық сана және қоғамдық топтардың түпкілікті мүдделерінің рухани көрінісі ретінде ғылыми-теориялық сана жатады. Қоғамдық сананың түрлері объективтік дүние мен қоғамдық болмыстың адам санасында бейнеленуін көрсетіп, адамның тәжірибелік іс-әрекеттерінен байқалып, қоғамның рухани мәдениетінің құрамдас бөлігіне айналады. Қоғамдық сананың тарихи қалыптасқан түрлері: саясат, құқық, философия, мораль, өнер қоғамдық болмысты бейнелей отырып, оған белсенді түрде ықпал етеді. Оның әрқайсысының өз нысанасы мен бейнелеу тәсілінің болуына қарамастан, болмыспен адам санасына өзіндік әсерін тигізіп, идеялық-саяси күресте ерекше рөл атқаруымен сипатталады[1].

Тұңғыш Президент мерекесі күні қарсаңында Астанада 2017 жылы Еуразия институты жүргізген «Н.Ә. Назарбаев – қоғамдық сананы жаңғырту» және «Н.Ә. Назарбаев – Еуразиялық интеграциялық үрдістер: жаңғырту перспективалары» атты кешенді әлеуметтік зерттеулер жұмыстарының нәтижелері ұсынылды. 30.11.2017 2062 Зерттеу жұмыстарында сандық және сапалы әдістер қолданылды. Олардың қатарына 2000 адамнан тұратын сауалнама (14 облыстағы қалалар мен ауылдардың, Астана және Алматы қалаларының тұрғындары), фокус-топтық пікірталастар, сарапшылардың сауалнамалары, сұхбаттар,